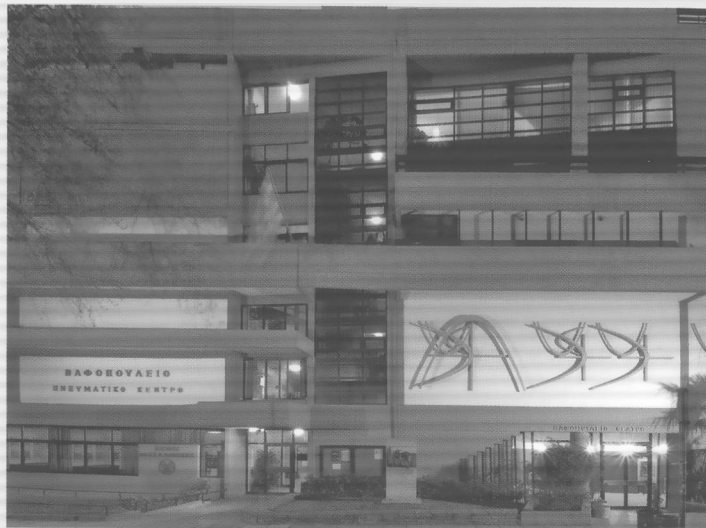

Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο

Ημερίδα

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ
Αίθουσα Εκδηλώσεων Βαφοπούλειου Πνευματικού Κέντρου
11 Φεβρουαρίου 2010

Πρακτικά

Επιμέλεια: Σωτηρία Σταυρακοπούλου

Περικλής Σφυρίδης

ΔΗΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΒΑΦΟΠΟΥΛΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
Σειρά λογοτεχνικών εκδόσεων αρ. 7, 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

5	Χαιρετισμός Διευθύντριας Βαφοπούλειου, κ. Σοφίας Μπουκουβάλα
5	Χαιρετισμός του μέλους της Εφορευτικής Επιτροπής και υπεύθυνου της σειράς λογοτεχνικών εκδόσεων του Βαφοπούλειου, Περικλή Σφυρίδη
8	Γιώργος Αράγης: Οι ποιητές του '60 ως ξεχωριστή ποιητική γενιά Συζήτηση
27	Γιώργος Παγανός: Η πεζογραφία της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς Συζήτηση
35	Αλέξης Ζήρας: Οι λογοτεχνικοί κριτικοί της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς. Ορια, ορισμοί και μεταβάσεις τους.
44	Επίλογος

του *Ιστορία και τέχνη στον «Ιβάν τον τρομερό» του Αϊζενστάιν (1977)*, αλλά και στα μελετήματά του για πεζογράφους του μεταπολέμου, όπως η εκτεταμένη σπουδή του «Ένα ελληνικό μυθιστόρημα: *Αντιποίησης Αρχής* του Αλέξανδρου Κοτζιά», *Πετροκαλαμήθρες (1990)*. Ενώ χρησιμοποιεί σ' αυτή την τελευταία, και μάλιστα με μεγάλη επάρκεια και γνώση, τις θεωρίες του κριτικού φορμαλισμού της Σχολής της Πράγας, όπως επίσης τη θεωρία του Ρώσου Μιχαήλ Μπαχτίν για τις γλωσσικές στιβάδες του μυθιστορήματος, ο κριτικός του ορίζοντας δεν παύει ούτε στιγμή να είναι πολιτικός, ιδεολογικά κατευθυνόμενος, αν θέλετε, αν και χωρίς εκείνη την έντονη συναισθηματική φόρτιση που διακρίνεται αμέσως στα κριτικά του Μανόλη Αναγνωστάκη, του Πάνου Θασίτη, του Δημήτρη Ραυτόπουλου, του Απόστολου Σαχίνη, του Αλέξανδρου Αργυρίου, του Τάκη Σινόπουλου και των άλλων. Φαίνεται πως έχουν μεταβληθεί δραστικά όχι μόνο τα σημεία των καιρών, αλλά και η γλώσσα και το ύφος τους.

Η δεκαετία του '60, στην αρχή της οποίας κυρίως εμφανίζονται στα γράμματα οι λογοτέχνες και οι κριτικοί της δεύτερης μεταπολεμικής, «εγκαινιάζει», στα πρώτα της ακόμα χρόνια, μια, ας πούμε, πιο ρηξικέλευθη στάση απέναντι στα αγεφύρωτα ιδεολογικά στερεότυπα της περιόδου που συνόδευσε και πλαισίωσε τον εμφύλιο και τα μετεμφυλιακά στερεότυπα, τα οποία τροφοδότησαν σε μεγάλο βάθος χρόνου το αντιθετικό ζεύγος ελληνική δεξιά- ελληνική αριστερά. Βαθμιαία εκφυλίζεται ο ιδεολογικός λόγος και η λογική του, εγκαινιάζονται ή δοκιμάζονται νέες αφηγηματικές τακτικές ή νέες ποιητικές τεχνικές· γνωρίσματα που ειδικά στα κείμενα της κριτικής είναι εμφανέστερα, καθώς με μάλλον ταχείς ρυθμούς αλλάζουν οι τρόποι προσέγγισης και ερμηνείας της λογοτεχνίας. Ας πούμε, με αρκετή καθυστέρηση εισάγονται προς συζήτηση οι θεωρίες του μοντερνισμού και του κειμένου ως διακριτής οντότητας. Χωρίς να αποϊδεολογικοποιούνται, μετατοπίζονται σταθερά οι αξιολογήσεις τους από τη μονομέρεια της πολιτικής φόρτισης και την περιγραφική, οριζόντια ανάγνωση, και καταλήγουν σε ζητήματα δομικής σύστασης και μορφής του ποιητικού και του πεζογραφικού κειμένου· πράγμα που συμβαίνει σε αρκετά από τα πρώιμα (1955-1965) κριτικά του Παναγιώτη Μουλλά και του Γιώργου Αράγη, τα δημοσιευμένα στην *Κριτική*, στη *Διαγώνιο*, στις *Εποχές* και στην *Ενδοχώρα* των Ιωαννίνων. Ο Μουλλάς, με την ώριμη στροφή του προς την ιστοριογραφία, ίσως αποτελεί την πιο αυτοακυρωμένη προοπτική ενός δυνάμει εξαιρετού λογοτεχνικού κριτικού, καθώς η συγκριτική του ικανότητα να συναρμολογεί τα εξωκειμενικά με τα ενδοκειμενικά (δομή, γλώσσα, αφηγηματικές οπτικές) κάνει απολύτως λειτουργικές ακόμα και σήμερα τις νεανικές του προσεγγίσεις, ιδίως σε μυθιστορήματα και διηγήματα του '50 και του '60. Ο Αράγης,

από την πλευρά του, ιδιαίτερα λεπτολόγος και προσεκτικός στις παρατηρήσεις του, μεθοδικότερος ακόμα και από φιλόλογους, «ανεβαίνει» από τα πραγματολογικά στις διέπουσες ιδέες και στις συσχετίσεις του έργου με το γενικό πεδίο στο οποίο ανήκει.

Αλλά το πιο αξιοσημείωτο εδώ, που άλλωστε δείχνει τη διεύρυνση της αναζήτησης νέων, πιο ανοιχτών τρόπων, είναι ότι οι αλλαγές, στις οποίες αναφερόμαστε, εμφανίστηκαν από τις αρχές του '60 ακόμα και στους «κλειστούς» νεανικούς πυρήνες της αριστεράς' όχι τόσο στην *Επιθεώρηση Τέχνης*, τις αισθητικές επιλογές της οποίας διεκδικούσαν (με άδηλες και δηλωμένες συγκρούσεις) διάφορες ιδεολογικές τάσεις, όσο σε πιο αφανείς ομάδες, όπως στον κύκλο που εξέδιδε από τις αρχές του '60 ως το 1966 το περιοδικό *Μαρτυρίες*, τον προάγγελο των κατοπινών *Σημειώσεων*. Αν παρακολουθήσουμε από τα πρώτα τεύχη ως τα τελευταία την εξέλιξη που παίρνει η κριτική επιχειρηματολογία του Βύρωνα Λεοντάρη, του Γεράσιμου Λυκιαρδόπουλου, του Στέφανου Ροζάνη, του Μάριου Μαρκίδη, και άλλων συνομηλίκων τους, ενσωματωμένη σε βιβλιοκριτικές όσο και σε ευρύτερες μελέτες και σχόλια, θα διαπιστώσουμε πως όσο βαδίζουμε προς την έξοδο της δεκαετίας, υποχωρούν οι απλουστευτικές, δογματικές αποδοχές-απορρίψεις, οι περιορισμένες στα ιδεολογικά κριτήρια. Παράλληλα –ούτε κι αυτό είναι τυχαίο– μαζί με την ανάταξη της κριτικής επιχειρηματολογίας μεταμορφώνεται η γλώσσα και το ύφος της. Μαζί με την απολυτότητα που χάνει, φεύγει και η ξηρότητά του. Και για να πάμε λίγο πιο πέρα, στα ίδια ιδεολογικά συμφραζόμενα, αν ανατρέξουμε στις γνωστές θέσεις του Λεοντάρη, που διατυπώθηκαν στην *Επιθεώρηση Τέχνης* την ίδια εποχή και έμειναν στην ιστορία ως το έναυσμα της συζήτησης για την «ποίηση της ήττας», θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε πως και μόνο το ότι άρχισε μια τέτοια συζήτηση στους κόλπους της αριστερής διάνοησης από έναν εκπρόσωπο της γενιάς που μας ενδιαφέρει εδώ, σημαίνει ότι είχαν ωριμάσει πλέον τα πράγματα για να ανατραπεί το παραδοσιακό δίλημμα που επέβαλλε η λενινιστική αντίληψη για τη λογοτεχνία: αισιοδοξία- απαισιοδοξία. Ας μη λησμονούμε, άλλωστε, ότι τότε ακριβώς άνοιξε και η συζήτηση για δυο από τα χρόνια «απαγορευμένα» θέματα, την ποίηση του Κ. Π. Καβάφη και του Κώστα Καρυωτάκη.

Το 1967, όπως όλοι γνωρίζουμε, ειδικά για την ελληνική πραγματικότητα και τη γενική ιστορία, είναι ένα πολλαπλό όριο. Ανάμεσα σε όλα, είναι και το *terminus* της λογοτεχνίας του μεταπολέμου, καθώς, μετά το πραξικόπημα των στρατιωτικών, διαφοροποιούνται ριζικά οι ιδεολογικοί όροι που προσδιόριζαν τις ως τότε πολιτικές διαφορές. Θα ήταν παράλογο, νομίζω, αν επιμέναμε ακόμα να τραβήξουμε το όριο αυτό στα